

Predgovor

Predgovor obično iznevjeruje: umjesto da doista bude *pred-govor*, on se objelodanjuje kao nekakvo govorenje *nakon*, kao naknadna refleksija toga što je na stranicama knjige već napisano, izgovoreno. Svojom naknadnošću, predgovor zapravo više racionalizira i rezimira nego što dopuštajući ustanovljuje bar ponešto od preduvjeta zbiljskog zborenja. U oprezu spram takvoj naknadnosti koja zatvara vidokrug pitanja želim tek ponešto istaknuti.

Ovdje sabrani tekstovi smjeraju problematizaciji nekih pretpostavki povijesnog odnosa mišljenja i djelovanja, mišljenja i revolucije, revolucionarnosti mišljenja/djelovanja, osobito u zahvatu pitanja: što je bit u nas već potaknutog misaonog i nastajućeg praktičkog obrata prema radu, proizvodnji i dijalektici »potreba-proizvodnja« kao poprištu bitne prakse prevladavanja čovjeku vanjske (kapitalske i »izgradnjom socijalizma« etablirane) svrhovitosti.

Nadalje, ovi su ogledi potaknuti i činjenicom da je naše vrijeme već objelodanilo granice filozofijske i znanstvene racionalizacije postojećega, te energičnost zahtjeva povijesno primjerene prakse prevladavanja svega građanskog u momentima njegove krize. Takvoj praksi plodotvorni nagovori ne mogu pristizati iz »marksističkog« kategorijskog nepovijesnog konstruktivizma koji se već decenijama trsi oko

»materijalističkog« nadmašivanja paradigmatičkog slučaja filozofije (Hegelova »apsolutna znanost«). Nagovori takvoj praksi ne pristižu niti iz »kritičkog mišljenja« koje otpore svojim nastojanjima vidi svugdje uokolo osim u otpornosti povijesnog materijala, otpornosti složaja povijesnih materijalnih pretpostavki mišljenja/djelovanja osobito kad ono vlastite regulative uzajmljuje iz idealiteta nekakva »carstva slobode«.

Otpornost povijesnog materijala, autoritet povijesnog mjesta — *kroz* koje se mora misliti/djelovati — traži jedno *podnošenje* na koje mišljenje još nije sviknuto. Podnošenje povijesnog *mjesta* — pogotovo jer materijalne pretpostavke nemaju zrelost komunističkog raspleta — ugrožava mišljenje čim se ono odvaži da prebiva u »carstvu nužnosti« umjesto da na obilaznici toga »carstva« posve zbrinuto živi u slobodi onkraj njega ili, pak, u hladnoj znanstvenoj objektivnosti koja (makar i nehotično) ispostavlja znanje voljama za moći i svakojakim pacifikacijama otpora postojećem.

Gledom na zahtjev rečenog podnošenja, priloženim tekstovima još nedostaje odlučnost kojom se i niz pretpostavki (preuzetih i vlastitih) dovodi u pitanje radi govora činjenica povijesnog života tu u »carstvu nužnosti«. Slijedeća promišljanja mjestimice, antejski — dakle, načelno bezuspješno — idu preko povijesne energije svoga »predmeta«.

Da. »Carstvo nužnosti« i »carstvo slobode« dvije su Marxove sintagme. Odrješitim tvrdnjama o biti i odnosu tih dvaju »carstava«, Marx dovodi, čini se, u nepriliku — kako je već na

mnogim mjestima istraženo — upravo vlastito mišljenje. Je li u tome na djelu promašaj ili, pak, hrabrost kojom se istina vlastitih pretpostavki dovodi u pitanje? Uostalom, evo ulomka sa stranica *Kapitala*: »Carstvo slobode započinje istom tamo gdje prestaje rad određen nevoljom i vanjskom svrhovitošću; po prirodi stvari ono, dakle, leži s onu stranu same materijalne proizvodnje . . . Sloboda se u ovoj oblasti može sastojati samo u tome da podružtvljeni čovjek, udruženi proizvođitelji, racionalno reguliraju njihov promet materije s prirodom, da ga dovedu pod svoj zajednički nadzor, umjesto da on njima gospodari kao neka slijepa sila, da ga obavljaju s najmanjim utroškom radne snage i pod uvjetima najdostojnijim i najadekvatnijim njihovoj ljudskoj prirodi. Ali to uvijek ostaje carstvom nužnosti. S one strane njega počinje rázvitak ljudske snage koja važi kao samosvrha, zbiljsko carstvo slobode, koje može procvjetati na onom carstvu nužnosti kao svojoj osnovici. Skraćenje radnog dana je temeljni uvjet« (*Das Kapital*, III, Dietz Verlag, Berlin, 1969, S. 828).

Dakle, sve stoji do toga da se mišljenjem/djelovanjem razvija proizvodnja kao *samosvrha*, to jest: da se razvija *proizvodnja radi proizvodnje* a ne radi zadovoljavanja kapitalskih i drugih proizvodnji (čovjeku) vanjskih potreba i svrha. No tu je i »civilizacijska« strana kapitala. Ona ne pripada, još ne pripada prošlosti. U tome je čini se ukorijenjena bit teškoća mišljenja/djelovanja